

יסודות יומא

שיעור עשרים

קריאת הכהן הגדול בתורה

מקורות

- א. משנה סח: "בא לו כהן גדול..."
- ב. ירושלמי פ"ז ה"א "מניין לקריאת... מיכן לקריאת הפרשה"
- ג. רש"י סח: ד"ה בא לקרות; שפת אמת, שם; מאירי שם, ד"ה אמר המאירי
- ד. תוס' הרא"ש סח: ד"ה בא לו; תוס' רבנו פרץ שם, ד"ה ובעשור; תוס' ישנים ע. ד"ה ובעשור
- ה. מאירי תענית כו: ד"ה הגיע
- ו. גבורת ארי סח: ד"ה וכהן גדול

ירושלמי יומא פ"ז ה"א

מניין לקריאת הפרשה? ר' אידי בשם ר' יצחק: 'ויעש', מה תלמוד לומר 'כאשר צוה ה' את משה? מיכן לקריאת הפרשה.

שפת אמת סח: ברש"י ד"ה בא

ברש"י ד"ה בא לקרות הפרשה דילפינן ממילואים כו' והוא דבר חידוש דהא ליכא שום קריאה מן התורה [כמ"ש התוס' במגילה (י"ז ב) דליכא קריאה מה"ת לבד פ' זכור] וכל הקריאות הם תקנת עזרא, גם קשה דאיך ילפינן ממילואים דכמו שהי' שם קריאה כמו כן ביוה"כ דא"כ נאמר ג"כ שכל הדברים שנהגו בימי המילואים ינהגו ביוה"כ, [וכן הקשה בס' גבורת ארי דלא ילפי' ממילואים אלא פרישה שבעה משום דכתי' לעשות לכפר ע"ש].

מאירי סח: ד"ה אמר המאירי

וקריאה זו יש אומרים שהיא מעכבת, וכעין מה שאמרו בפרק ראשון לענין פרשת מלואים שמקראה שנצטוה לספר הענין לישראל מעכבת. וממה שאמרו כאן 'שאני קריאה דצורך עבודה היא' ומתוך כך הותרה בה לבישת בגדי כהונה, אין הדברים נראין לעכב אלא שסדר הענין היה כן. ומה שאמרו דצורך עבודה היא, פירושו שמאחר שהותקנה בתוך העבודה הרי היא כעבודה להתיר בה לבישת בגדי כהונה, הא שלא לצורך שום דבר שבעבודה שמא לא הותרה לבישת בגדי כהונה אף במקדש.

תוס' הרא"ש סח: ד"ה בא לו

בא לו כהן גדול לקרות וכו'. אחר שעשה עיקר עבודות של כפרת היום קורא בפרשה להודיע שעשה העבודות כסדר המקראות ומתפלל שתתקבל עבודתו ומברך על המחילה וכל סדר הברכות. ירושלמי, מנין למקרא פרשה ר' אידי בשם ר' יוחנן ויעש מה ת"ל ויעש כאשר צוה ה' מכאן לקריאת הפרשה. פי', להודיע שעשה כאשר צוה ה'.

תוס' רבנו פרץ סח: ד"ה ובעשור

ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה - תימה, דאמרינן בגיטין דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה, והכי איתא בירושלמי. ואומר ר"י, דהואיל ואינו מגיד אלא עבודת היום יכול לקרות בעל פה... ועוד יש לומר, כיון שאינה חובה לקרות פרשה זו, דאין זו רק תקנת עזרא, הילכך אין לחוש אם קוראה על פה.

מאירי תענית כו: ד"ה הגיע

שאיין יחיד קורא על פה דברי תורה בצבור. ואף על פי שכהן גדול קורא אך בעשור ביום הכפרים על פה, זו איין הצבור מצווין בכך.

גבורת ארי סח: ד"ה וכהן גדול

וכהן גדול עומד ומקבל וקורא אחרי מות. קשה לי, מדלא קאמר וכהן גדול עומד ומקבל ומברך על התורה לפני כדרך דתני דמברך לאחריה על התורה אלמא איין צריך לברך ברכת התורה לפני, ואמאי, מאי שנא לאחריה דמברך כדרך שמברכין בציבור ולפניה איין מברך... והיה נראה לי כיון דקריאה זו של כהן גדול אינו חובת ציבור כקריאת ספר תורה בשבת ויום טוב ושאר ימים שקורין בספר תורה מתקנת נביאים דחובת ציבור הוי והכל חייבים בה, מה שאין כן קריאה זו דכהן גדול אינו אלא חובתו לבד דרמי רחמנא עליה קריאת הפרשה ואין הציבור חייבים בשמיעתה, וכדתני סיפא: 'הרואה כהן גדול כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפים כו' ולא מפני שאינו רשאי וכו', ומשמע דהאי לא מפני שאינו רשאי ארישא דהרואה כהן גדול כשהוא קורא נמי קאי דרשאי להניחו ולצאת, אלמא איין קריאה זו אלא חובת כהן גדול לבד, משום הכי לא תקנו ברכה לפני כדרך שתקנו בקריאת ציבור וסגי ליה בברכת התורה שבירך שחרית כמו כל אדם. מיהו הואיל ומכל מקום קריאה זו חשובה יותר מתלמוד תורה דשאר כל יחיד דרמי רחמנא עליה קריאת פרשה זו לפיכך עדיפא משאר ת"ת דיחיד ומברך לאחריה הואיל ואכתי לא בירך אותה כלל עד השתא, מה שאין כאן לפני דכבר בירך אותה תו לא צריך דלא חשיב כל כך.

המשנה מלמדת כי לאחר שילוח השעיר לעזאזל, הכהן הגדול היה קורא בתורה:

בא לו כהן גדול לקרות, אם רצה לקרות בבגדי בוץ קורא, ואם לאו קורא באצטלית לבן משלו. חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול. וכהן גדול עומד ומקבל וקורא 'אחרי מות' ו'אך בעשור'. וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר: יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן. ו'בעשור' שבחומש הפקודים קורא על פה. [משנה סח:]

בשונה משאר המעשים הנעשים על ידי הכהן הגדול, הקריאה בתורה אינה מפורשת בכתובים, ויש לעיין בתוקפה של קריאה זו – האם חיוב הקריאה הוא מן התורה או מדרבנן בלבד.

הירושלמי מביא מקור לקריאה זו מדרשה:

מניין לקריאת הפרשה? רבי אידי בשם רבי יצחק: 'ויעש', מה תלמוד לומר 'כאשר צוה ה' את משה'? מיכן לקריאת הפרשה. [ירושלמי פ"ז ה"א]

רש"י מביא לכך מקור שונה:

דילפינן ממלוואים, דאמרינן בפרק קמא: 'מניין שאף מקרא פרשה מעכב וכו'.

[רש"י שם, ד"ה בא לקרות]

מדברי הירושלמי ורש"י נראה שחובת הקריאה בתורה היא מדאורייתא¹.

השפת אמת מעיר על החידוש בתפיסה זו:

והוא דבר חידוש, דהא ליכא שום קריאה מן התורה [כמ"ש התוס' במגילה (י"ז ב) דליכא קריאה מן התורה לבד פרשת זכור], וכל הקריאות הם תקנת עזרא.

[שפת אמת שם, ברש"י ד"ה לקרות]

ואכן, תוספות רבנו פרץ נוקט שחיוב הקריאה הוא מדרבנן מתקנת עזרא:

שאינה חובה לקרוא פרשה זו, דאין זו רק תקנת עזרא. [תוס' רבנו פרץ סח: ד"ה ובעשור]²

על פי השיטה שחיוב הקריאה הוא מדרבנן, נראה ברור שקיים נתק בין סדר העבודה לבין הקריאה בתורה – הכהן הגדול עושה את עבודות היום המחויבות עליו מן התורה, ובנוסף חכמים הטילו עליו חובה לקרוא בתורה את ענייני היום. לעומת זאת, לפי השיטה שחיוב הקריאה הוא מדאורייתא, יש להסתפק ביחס בין הקריאה בתורה לבין סדר העבודה: האם הקריאה היא חלק מסדר העבודה, או שהיא עניין עצמאי.

נראה שבעניין זה קיים הבדל בין שתי הדרשות דלעיל. לפי דרשתו של רש"י, "דילפינן ממלואים דאמרינן בפרק קמא: 'מניין שאף מקרא פרשה מעכב'", נראה שהקריאה מהווה חלק מסדר העבודה – לא די לעשות את מעשי העבודה הפיזיים, אלא יש להוסיף ולומר בפה את הפרשיות בתורה העוסקות בענייני יום הכיפורים, ורק בכך נשלם 'סדר העבודה'³.

לעומת זאת, לפי דרשת הירושלמי, "כאשר צוה ה' את משה – מיכן לקריאת הפרשה", ניתן להבין שזהו דין עצמאי. וכן עולה מדברי תוספות הרא"ש:

אחר שעשה עיקר עבודות של כפרת היום קורא בפרשה להודיע שעשה העבודות כסדר המקראות ומתפלל שתקבל עבודתו ומברך על המחילה וכל סדר הברכות. ירושלמי, 'מניין למקרא פרשה? רבי אידי בשם רבי יוחנן: ויעש, מה תלמוד לומר ויעש כאשר צוה ה'? מכאן לקריאת הפרשה, פירוש, להודיע שעשה כאשר צוה ה'.

[תוס' הרא"ש סח: ד"ה בא לו]

לדבריו, הקריאה בתורה נעשית כדי "להודיע שעשה העבודות כסדר המקראות". לפי זה, הקריאה היא אינה חלק מ'סדר העבודה', אלא היא חובה נפרדת הקיימת לצידה.

נפקא מינה בין הבנות אלו ביחס בין קריאת התורה לבין סדר העבודה, האם הקריאה מעכבת את סדר העבודה. מדברי רש"י, הלומד את חיוב הקריאה מהמילואים, נראה שהקריאה מעכבת את העבודה, אך ראשונים ואחרונים חלקו על כך:

וקריאה זו יש אומרים שהיא מעכבת, וכעין מה שאמרו בפרק ראשון לענין פרשת מלואים, שמקראה שנצטוו לספר הענין לישראל מעכבת. וממה שאמרו כאן 'שאני קריאה דצורך עבודה היא' ומתוך כך הותרה בה לבישת בגדי כהונה, אין הדברים נראין לעכב, אלא שסדר הענין היה כן.

[מאירי סח: ד"ה אמר המאירי]

¹ אמנם, הראב"ה [סי' תקצה] כותב: "ובירושלמי משמע שהקריאה לא היתה אלא להזכרה בעלמא שלא ישכח מסדר העבודות". נראה שלשיטתו הירושלמי סבור שחיוב הקריאה הוא מדרבנן בלבד.

² וכן כותבים הקרית ספר [הל' עבודת יום הכיפורים פרק ג] והתוספות י"ט [סוטה פ"ז מ"ח ד"ה פרשת המלך].

³ הבנה זו, שהקריאה היא חלק מסדר העבודה, עולה מטעמו של רש"י [סח: ד"ה אמרו לו] לדברי המשנה [שם], כי לפני הקריאה בתורה הכהן הגדול היה צריך לדעת שהשעיר המשתלח הגיע למדבר: "שאינו רשאי להתחיל בעבודה אחרת עד שהגיע שעיר למדבר, שנאמר 'ושלח את השעיר במדבר', ואחר כך 'ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה'".

פירש רש"י דילפינן ממילואים, דאמרינן בפרק קמא 'מנין שאף מקרא פרשה מעכב'... ועוד קשה לי, דאם כן יהא מקרא מעכב ביום הכיפורים כמו במילואים, ולא מצינו שתעכב.

[גבורת ארי סח: ד"ה בא לו]

ההבנות השונות בגדר מצות הקריאה בתורה, משליכות על שאלה נוספת: האם קריאה זו היא חובת הכהן הגדול או חובת הציבור. לפי ההבנה שזהו חלק מסדר העבודה, נראה שזוהי חובת הכהן הגדול. לעומת זאת, אם זהו חיוב עצמאי, ייתכן שזו חובת הציבור, בדומה לשאר הקריאות בתורה.⁴

מדברי הראשונים עולה מחלוקת בעניין זה. התוספות ישנים כותבים כי מותר לכהן גדול לקרוא את פרשת "אך בעשור" על פה, על אף איסור "דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה", הואיל וזהו "סדרו של יום":

ורב"א פירש ואמר, הואיל ואינו מגיד אלא עבודת היום יכול לקרות בעל פה, כעין תפלת המוספין שאנו קורין בעל פה. ומביא ראיה מן הירושלמי, דקאמר התם במכילתין: 'אין גוללין ספר תורה ברבים כו', והתניא קורין אחרי מות ואך בעשור כו'. שנייא היא שהיא סידרו של יום, תדע דאמר ריש לקיש בכל אתר אסור לקרות בעל פה וכאן קורין בעל פה.⁵

[תוס' ישנים ע. ד"ה ובעשור]

תוספות ישנים ממשיכים וכותבים:

אך קשה לרבי על פרשת קרבנות שאנו אומרים בכל יום בעל פה ואינו סידרו של יום. ואומר רבי, דהיינו טעמא, שאינו מוציא רבים ידי חובתן, אבל אם היה להוציא רבים ידי חובתן היה אסור כיון שאינו סידרו של יום.

תוספות ישנים כותבים שאיסור "דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בעל פה" אמור רק בקריאה להוציא את הרבים ידי חובתן. לפי זה, מכך שתוספות ישנים נזקקים לבאר מדוע הותר לכהן הגדול לקרוא על פה, מוכח שלשיטתם קריאה זו נעשית כדי להוציא את הרבים ידי חובתן. ואם כן, להבנתם הקריאה אינה חובת הכהן הגדול אלא חובת הציבור.⁶

לעומתם, המאירי כותב בטעם היתר קריאת פרשיית "אך בעשור" על פה:

ואף על פי שכהן גדול קורא 'אך בעשור' ביום הכפרים על פה, זו אין הצבור מצווין בכך.

[מאירי תענית כו: ד"ה הגיע]

לדבריהם, ההיתר הוא משום שקריאה זו אינה חובת הציבור.⁶

הגבורת ארי נוקט כהבנה זו, שהקריאה אינה חובת הציבור אלא חובת הכהן הגדול⁷, ועל פיה הוא מבאר מדוע, להבנתו, הכהן הגדול לא היה מברך ברכת התורה לפני הקריאה:

קשה לי, מדלא קאמר 'וכהן גדול עומד ומקבל ומברך על התורה לפני' כדרך דתני דמברך לאחריה על התורה, אלמא אין צריך לברך ברכת התורה לפני, ואמאי, מאי שנא לאחריה דמברך כדרך שמברכין בציבור ולפניה אין מברך... והיה נראה לי, כיון דקריאה זו של כהן

⁴ שאלה דומה קיימת לגבי הקהל, האם זו חובת הציבור או חובת המלך; עיי' קונטרס 'זכר למקדש' לאדר"ת [פרק א אות ב], ואכמ"ל.

⁵ כך מוכיחים בספר 'שערי היכל' [מערכה קסח].

⁶ וכן נוקט הריטב"א [ע. ד"ה לפין במסקנתו].

⁷ הגבורת ארי [שם] מביא ראיה לכך מדברי המשנה [שם]: "הרואה כהן גדול כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפין, והרואה פר ושעיר הנשרפין אינו רואה כהן גדול כשהוא קורא". מבואר במשנה כי לא כולם היו שומעים את קריאת התורה, ומכאן שהיא אינה חובת הציבור. ראיה זו מבוססת על ההנחה שכל אחד ואחד מחויב להשתתף בחובת הקריאה המוטלת על הציבור. אמנם, יש אחרונים הטוענים כי קריאת התורה היא חובה כללית על הציבור, אך כל אחד בפני עצמו אינו חייב להשתתף בקריאה, וכן נראה מדברי הרמב"ן [מגילה מלחמות ג.], ואכמ"ל.

גדול אינו חובת ציבור כקריאת ספר תורה בשבת ויום טוב ושאר ימים שקורין בספר תורה מתקנת נביאים דחובת ציבור הוי והכל חייבים בה, מה שאין כן קריאה זו דכהן גדול אינו אלא חובתו לבד דרמי רחמנא עליה קריאת הפרשה ואין הציבור חייבים בשמיעתה... משום הכי לא תקנו ברכה לפנייה כדרך שתקנו בקריאת ציבור וסגי ליה בברכת התורה שבירך שחרית כמו כל אדם. [גבורת ארי יומא סח: ד"ה וכהן גדול]

לדבריו, ברכת התורה נקבעה רק על קריאה שהיא חובת הציבור. על כן, קריאה זו, הואיל ואינה חובת הציבור, לא מברכים לפנייה ברכת התורה.⁸

לסיום נעיר על מחלוקת הפוסקים בנוסח ברכות ההפטרות ביום הכיפורים, ששורשיה בסוגייתנו ובהבנות השונות העולות ממנה. המגן אברהם פוסק:

בהפטרות אין אומרים 'מלך מוחל וסולח', רק 'ודברך אמת וקיים לעד, ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ' וכו'.

[הקדמה לסי' תרכא]

רבי שלמה קלוגר בספרו 'חכמת שלמה' דן בדבריו:

הנה טעמו, דמה ענין מחילה אצל ספר תורה. אמנם בסידור מוהר"י עמדן חולק עליהם, די ש לומר כן, והביא ראיה מן המשנה דמסכת יומא פרק ז', דקאמר שם דמברך על מחילת העון. ובאמת לא קשה מידי, וממנו נעלם פירוש רש"י, דפירש שם [ד"ה] בא לו כהן גדול לקרות, וז"ל: 'דילפינן ממילואים דאף קריאת הפרשה מעכב', ע"ש. ואם כן אינו דומה, דבשלמא התם במקדש דהוי חיוב קריאה מן התורה וקריאת הפרשה מעכבת הכפרה, לכך שפיר שייך בה סליחה, דהרי בלאו הכי לא נמחל, כיון דמעכבת הכפרה. אבל לדידן אין קריאת הציבור מן התורה, רק תקנת עזרא מפני כבוד התורה בלבד, ולכך מה ענין קריאה זו למחילת העון.

[חכמת שלמה, שם]

רבי שלמה קלוגר מביא את דברי רבי יעקב עמדן המוכיח ממשנתנו שיש להזכיר את הכפרה בברכות ההפטרות. רבי שלמה קלוגר חולק וטוען שאין להשוות בין קריאת התורה שלנו לקריאת התורה של הכהן הגדול – דווקא קריאת התורה של הכהן הגדול קשורה לכפרה, ואילו קריאת התורה שלנו אינה קשורה לכפרה, ולכן בה אין מקום להזכיר את כפרת העוונות. נראה להעמיק הבחנה זו. קריאת התורה שלנו היא **מחובת המועד**, כפי שקיימת חובת קריאה בתורה בכל מועד ומועד⁹. לעומתה, קריאת התורה של הכהן הגדול נובעת **מסדר עבודת הכפרה**, ולכן דווקא בה יש להזכיר את מחילת העוונות.

הבחנתו של רבי שלמה קלוגר מבוססת על דברי רש"י במקור חובת הקריאה, על פיהם הקריאה היא חלק מסדר עבודת הכפרה. אמנם, כפי שהתבאר, ישנן שיטות אחרות, ועל פיהן ייתכן וגם קריאת התורה של הכהן הגדול אינה קשורה במהותה לעבודת הכפרה, ויש מקום להשוותה לקריאת התורה הנוהגת בזמן הזה.

להערות ולתגובות: שלמה ליפשיץ

lshlomo26@gmail.com

השיעור מוקדש לעילוי נשמת רחל בת יצחק וולטרס ז"ל

ולעילוי נשמת אברהם בן צבי פייר ז"ל

⁸ דבריו מבוססים על ההנחה שיש לברך ברכת התורה לפני הקריאה רק בקריאה שהיא **חובת הציבור**, ולא בכל קריאה **הנעשית בציבור**; ועי' תורת רפאל [א"ח סי' ב] הדין בכעין זה.

⁹ כדברי הגמרא [מגילה לב.]: "וידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל – מצותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו".